

СУДИЈА ЗА ИЗВРШЕЊЕ КРИВИЧНИХ САНКЦИЈА

Резиме:

Судија за извршење кривичних санкција уведен је у правни систем Србије ради боље правне заштите лица лишених слободе и да би се постепено извршило усаглашавање нашег Законодавства са Европским стандардима у тој области. Све то је учињено пре свега уз подршку Мисије ОЕБС-а у Србији и настојањима Управе за извршење кривичних санкција при Министарству правде Р. Србије.

Судија за извршење је нова функција у нашем правосуђу којој је потребно дати ширу надлежност у извршењу лепезе бројних санкција заводског, али и ванзаводског карактера, као и мера притвора и ванзаводских мера.

Кључне речи:

Судија за извршење, осуђена и притворена лица, завод за извршење кривичних санкција, ванзаводске санкције и мере.

1. Уводне напомене:

Судија за извршење кривичних санкција је функционално уведен у пенални систем Републике Србије Законом о извршењу кривичних санкција („Сл.гласник РС“ бр. 55/14 од 23.05.2014.г.) у даљем тексту: ЗИКС.

ЗИКС је у правни систем Републике увео функцију судије за извршење кривичних санкција (у даљем тексту: судија за извршење) ради побољшања правне заштите лица лишених слободе, било зато што им је од стране надлежног суда (Основног или Вишег, а теоретски и Апелационог суда приликом одлучивања о жалби тужиоца у другом степену) одређен притвор, или зато што се налазе на издржавању казне затвора по одлуци истих судова, или Прекршајног суда. Као и да би се пенални законски систем усагласио са Европским стандардима судског надзора над извршењем кривичних санкција.

Тако да је наша држава у обавези да свом систему поступања према лицима лишеним слободе уважи стандарде прописане Међународним пактом о грађанским и политичким правима, Конвенцијом Уједињених Нација против мучења и других свирепих, нехуманих или понижавајућих казни или поступака, минимална стандардна правила Уједињених Нација за поступање са затвореницима и нарочито Европски стандарди прописани Европском Конвенцијом за заштиту људских права и основних слобода, Европској Конвенцији против мучења, нечовечног или понижавајућег поступања или кажњавања, те препоруком Савета Европе о Европским затворским правилима, а све и у циљу да би се релаксирале представке Европском суду за људска права, елиминисањем повреда стандарда поступања према лицима лишених слободе, који су исказани и у стандардима које препоручује Европски Комитет за спречавање мучења.

2. Извори права о поступању судије за извршење:

Поред ЗИКС-а, надлежност за одлучивање о заштити права лица лишених слободе, судији за извршење је поверено и Закоником о кривичном поступку (у даљем тексту: ЗКП)

који у чл. 222 прописује да надзор над притвореницима врши судија за извршење кривичних санкција или судија кога одреди председник суда. Судија је дужан да најмање једном у 15 дана обиђе притворенике и да се, ако нађе за потребно и без присуства запослених у Заводу обавести како се притвореници хране, како се снабдевају другим потребама и како се са њима поступа. Те је дужан да о неправилностима уочених приликом обиласка Завода без одлагања обавести Министарство надлежно за послове правосуђа и заштитника грађана. Судија може у свако доба да обилази притворенике, да са њима разговара и да од њих прима притужбе.

Начин извршења мере притвора у Заводима, ближе се уређује актом министра надлежног за послове правосуђа (чл. 223 ЗКП). Тако је министарка правосуђа донела подзаконске прописе који се односе на права лица лишених слободе, односно осуђених лица:

- Правилник о упућивању осуђених, прекршајно кажњених и притворених лица у Заводе за извршење кривичних санкција, Правилник о кућном реду Казнено-поправних завода и Окружних затвора, Правилник о мерама за одржавање реда и безбедностима у заводима за извршење кривичних санкција, Правилник о дисциплинском поступку према осуђеним лицима, Правилник о третману, програму поступања, разврставању и накнадном разврставању осуђених лица, Правилник о одећи, обући, рубљу и постељини осуђених лица, Правилник о извршењу мере притвора, Правилник о раду осуђеног лица итд.

Као најрелевантнији извор права за судију за извршење представљају чланови 33 до 42 ЗИКС-а у којима је предвиђено овлашћење председника сваког Вишег суда у Републици, да годишњим распоредом послова из реда судија одређује судију за извршење, а који поступа у својој надлежности као судија појединац. Закон нарочито дефинише да је судија за извршење надлежан да штити права лица лишених слободе и надзире законитост у поступку извршења кривичних санкција, те нарочито одлучује о притужбама притвореника и захтевима за судску заштиту осуђених лица и лица коме је изречена мера обавезног психијатријског лечења чувања у здравственој установи и обавезног лечења алкохоличара и наркомана када се спроводи у Заводу за извршење кривичних санкција. Надаље, одлучује као другостепени орган о жалби против одлуке управника Завода или директора Управе у случајевима предвиђеним ЗИКС-ом (што у одређеном смислу представља контролу Управне власти - која поступа у оквиру Управе за извршење кривичних санкција, од стране суда, односно судије за извршење), а што је аналогно поступању у претходном периоду Управног суда, а дата је у надлежност судије за извршење због веће ефикасности, али и специфичности поступања у овој кривично-правној материји.

Месна надлежност вишег суда је одређена према седишту завода, односно затвора у коме осуђени издржава казну затвора, или је према лицу одређена мера притвора. Тако да у случају промене места извршења казне затвора или мере притвора, биће надлежан виши суд према месту седишта завода или затвора у који је премештен и списи предмета за то лице достављају се судији за извршење у месту седишта у које је то лице премештено.

3. Начини одлучивања судије за извршење:

а) Према Закону о извршењу кривичних санкција,

Када осуђено лице поднесе захтев, или притвореник притужбу и када решава у другом степену по жалби, судија за извршење омогућиће осуђеном односно притвореном лицу или установи да се писменим путем изјасне о чињеницама на које се позивају. Дакле, ЗИКС као основ за поступање пред судијом за извршење и утврђивање чињеница на које се позива притужба, захтев или жалба, налаже писмено поступање односно изјашњење, на које се сходно примењују одредбе ЗКП-а. Обзиром да установе у првостепеном поступку примењују одредбе управног поступка, а судија за извршење у другом степену одредбе кривичног

поступка има одређене импликације у поступању. Дакле, усмена расправа није преовлађујући начин одлучивања судије за извршење. Судија за извршење може поступати одржавањем рочишта, само у случају предвиђеном у чл. 38 ЗИКС-а, у коме када из притужбе или захтева и других доказа судија процени да је право на живот, телесни интегритет, или здравље притвореника или осуђеника угрожено. Тада судија за извршење може одржати рочиште на коме ће се лице које је иницирало поступак (притвореник или осуђено лице) као и њихови ангажовани пуномоћници са једне стране и представник установе (завода или затвора) са друге стране усмено изјашњавати о чињеницама и доказима важним за доношење одлуке судије за извршење. То рочиште се може одржати у просторијама суда или у просторијама установе, на који се могу саслушавати и сведоци и изводити други докази (нпр. вештачења у вези здравственог стања подносиоца и томе сл.), а на поступање том приликом судија за извршење ће примењивати одредбе ЗКП.

Приликом обиласка притвореника у установи исти могу и усмено на записник поднети притужбу судији за извршење. Судија за извршење, одлучује по напред наведеним иницијалним актима, у облику решења, те може одбацити притужбу, односно захтев за судску заштиту ако је неблаговремен (осуђени има право да поднесе исти у року од 3 дана од дана достављања одлуке директора управе), ако је неуредан, или недозвољен (недозвољен је ако осуђени поднесе захтев, а да се пре тога за заштиту својих права није обратио органима прописаних чл.126 начелнику или другом овлашћеном лицу одговарајуће службе установе, односно управнику установе и чл. 127 ЗИКС-а директору Управе за извршење кривичних санкција при Министарству правде, уколико сматра да је његово право повређено поступањем управника установе). Када судија за извршење утврди да је захтев за судску заштиту осуђеног лица, или притужба притвореника неоснована, решењем ће исте одбити као неосноване, односно у супротном када утврди да су основане исте ће усвојити и наложити да се отклони неправилност на коју се позива притвореник у притужби или ће усвојити захтев за судску заштиту и наложити отклањање незаконитог ограничења или повређивања права осуђеног лица предвиђених у чл. 76 - 125 ЗИКС-а. Изузетно осуђени може поднети захтев за судску заштиту директно судији у случају да му је право на живот или телесни интегритет озбиљно угрожен, а у свим поменутих одлукама по захтевима за судску заштиту, уколико судија утврди да је основан, наложиће установи да у одређеном року отклони утврђену незаконитост и да га обавести о предузетом да се та незаконитост отклони. Када судија за извршење одлучује по жалбама на одлуке управника Завода односно установе, или директора Управе може и усвојити жалбу и укинути побијану одлуку и упутити је на поновно одлучивање, или усвојити жалбу и преиначити првостепену одлуку.

Надаље, када судија за извршење доноси одлуку у првом степену одлучујући о притужби притвореника, или захтеву за судску заштиту изузетно када је право на живот или телесни интегритет осуђеника озбиљно угрожено сходно чл. 37 ст. 4 ЗИКС-а, може се изјавити жалба као другостепеном, ванрасправном већу, истог суда у року од 3 дана од дана пријема одлуке судије. Што значи да када судија за извршење одлучује као другостепени орган, по жалбама на одлуке дисциплинских органа установе или по захтевима за судску заштиту у другим случајевима и када одлучује по жалбама против одлуке управника Завода или директора Управе: против решења директора Управе којим се одређује промена места извршења казне, или којим се одређује накнадно распоређивање осуђеног, негативне одлуке по захтеву за премештај осуђеног и поводом одбијања захтева за прекид извршења казне затвора и одбијање захтева осуђеног, на казну затвора до 6 месеци, да обавља послове на радном месту на коме је био претходно запослен, затим против решења управника Завода односно установе, којим се одређује или продужава мера смештаја под појачан надзор, или којим се одређује мера усамљења, нема другостепеног судског поступка.

Осим наведених, функционалних надлежности судије за извршење, ЗИКС је наложио обавезу обавештавања судије од стране управника Завода или затвора о употреби ватреног

оружја из записника о лекарском прегледу осуђеног , док остале мере принуде према осуђеним лицима не подлежу контроли судије за извршење , док о посебним мерама које се предузимају према осуђеним лицима, за које постоји опасност од бекства, или се насилнички понашају, самоповређују или угрожавају ред и безбедност установе, када се таква лица сместе у посебну осигурану просторију одмах се обавештава надлежни судија за извршење, а на решење којим се изриче мера усамљења, осуђени има право жалбе судији за извршење, које не одлаже извршење решења и на решење о продужењу трајања ове мере након свака 3 месеца, осуђени такође има право жалбе судији за извршење. Установа је дужна да у року од 8 дана након отпуштања осуђеног о томе обавести судију за извршење. И на крају на основу чл. 247 ЗИКС-а Установа обавештава судију за извршење о смрти притвореног лица.

б) Према Закону о извршењу ванзаводских санкција и мера,

Судија за извршење кривичних санкција поступа и на основу одредаба Закона о извршењу ванзаводских санкција и мера („Сл.гласник РС“ бр.55/2014) којим је уређен поступак извршења ванзаводских санкција и мера изречених у кривичном , прекршајном или другом судском поступку , који се извршавају у заједници и који се спроводе ради заштите друштва од криминалитета у циљу ресоцијализације и реинтеграције осуђених лица. Послове извршења обавља државни службеник из повереничке канцеларије (повереник), а лице према којем се спроводи извршење има право приговора директору Управе на рад повереника, ако сматра да су му повређена права и након што повереник писмено одговори на наводе из приговора, директор Управе доноси одлуку о приговору у року од 8 дана од дана пријема приговора. Лице према коме се спроводи извршење може против одлуке директора Управе поднети захтев за судску заштиту , коју у складу са законом обезбеђује судија за извршење. Надаље, на одлуку директора Управе о одузимању права о напуштању просторија у којима станује , а у којима је одређен кућни затвор осуђени има права жалбе у року од 3 дана судији за извршење . Као и у осталим случајевима жалба не задржава извршење одлуке. Такође, осуђени има право жалбе судији за извршење у року од 3 дана на одлуку директора Управе којом опозива одлуку о прекиду извршења казне из разлога предвиђених законом. Исто право осуђени има и против одлуке директора Управе којом се опозива дозвола за напуштање просторија у којима осуђени станује.

4. Поступање судије за извршење при Вишем суду у Суботици,

У огледу овог текста даћу кратак приказ поступања судије за извршење Вишег суда у Суботици који поступа према напред наведеном у погледу притворених лица, који издржавају ову меру притвора у Окружном затвору Суботица и у погледу осуђених лица који казну затвора издржавају у истом Окружном затвору у Суботици, који је за сада одређен да извршава ову казну према осуђеним лицима до једне године затвора. У перспективи је измештање, проширење и изградња затвора ван градског језгра Суботица, што ће сигурно имати последицу и на број осуђених лица и висину изречених казни по којима ће исту издржавати.

Судија за извршење приликом обиласка истог, води дневник обиласкаде при констатовању појединачних захтева и притужбе притвореника , који се односи нпр. у вези телефонске комуникације страног држављанина са породицом, омогућавања коришћења радио и тв пријемника и сл., решава непосредно са Управом Окружног затвора у Суботици, а у случају озбиљнијих притужби притвореник се упућује да исте упути у писменој форми, како би се исте преиспитале у судском поступку у складу са Законом о извршењу кривичних санкција и надлежностима судије за извршење. Тако да је у овом суду од 01.09. до 31.12.2014.године запримљено укупно 64 СИК предмета, а од 01.01. до 31.12.2015.године запримљеноје 255 СИК предмета. ТОКОМ 2016.године тај број је износио 290 предмета, 2017.године 306 предмета и 2018.године 289 предмета.

Приликом обиласка Окружног затвора у Суботици не води се посебна евиденција о броју

лица са којима судија разговара приликом посета у притвору и са лицима која се налазе на издржавању казне затвора. Обавезно се разговара са припадницима угрожених и специфичних група лица: малолетним лицима, женским лицима и припадницима националних или етничких мањина, који се налазе у притвору.

Притвореници се притужују и на поступање судова по чијим одлукама се налазе у притвору и то Вишег суда у Суботици, Основног суда у Суботици и Основног суда у Сенти. Обзиром да судија за извршење нема надлежност да интервенише у том погледу, већ само на њихов третман и услове у притвору, то сам покушао да превазиђемна следећи начин:

Наиме, сходно чл. 11 ст. 2 Судског пословника („Сл.гласник РС“ бр.110 од 28.12.2009.г.): „у обављању надзора виши суд може тражити од нижег суда обавештења о примени прописа, у току поступка извештаја као и друге потребне податке“, а у вези чл. 9: „председник суда разматра притужбе странака, других учесника у судском поступку који сматрају да се поступак одуговлачи, да је неправилан, или да постоји било какав утицај на његов ток, односно исход и предузима одговарајуће мере у складу са законом“.

Тако да након обиласка притвора у ОЗ Суботица и сачињавању записника, судија за извршење доставља председнику Вишег суда у Суботици извод из записника о обиласку који се односи на поступање суда односно судија који су задужени са притворским предметом односно притвореником, а не односе се на тзв. „судовање“, или сам кривични предмет и ток поступка, већ индиректно на остваривање и заштиту основних људских права и слобода притвореника, а то је нпр. право на делотворну и стручну одбрану, суђење у разумном року и сл. Том приликом дајем предлог председнику суда за отклањање уочених неправилности, те председник у складу са напред цитираним овлашћењима из Пословника, уколико оцени да су основани, о томе издаје упутство о поступању нижестепеним судовима или судијама.

Сходно чл. 222 ст.2 ЗКП судија за извршење о неправилностима уоченим приликом обиласка Завода без одлагања обавештава Министарство надлежно за послове правосуђа. Тако да је 2016.године Министарство правде било обавештено о пренасељености лица на издржавању казне затвора у Окружном затвору у Суботици и исто је у року од 15 дана извршило премештај тих лица у друге Заводе и о томе писмено обавестило судију за извршење.

Морам посебно да напоменем, да поступање судије за извршење и решавање у СИК предметима није узето у обзир као део судијског посла и тај део судијског посла не садржи Правилник о критеријумима, мерилима, поступку и органима за вредновање рада судија и не улази у судску норму.

5. Закључак:

На крају овог излагања можемо закључити да је функција судије за извршење кривичних санкција у потпуности оправдала место које јој је дато у правосудном систему намењеном за извршење кривичних санкција. Међутим, исти правосудни систем треба да се определи да ли ће функција судије за извршење добити још већи значај у том погледу да суд као орган који је осуђеном и одредио кривичну санкцију, без обзира ли је она заводског или ванзаводског типа, је и најбоље упућен због чега је таква врста и висина кривичне санкције утврђена осуђеном лицу. Тако да би правосуђе у већој мери требало да учествује и у спровођењу извршења изречене кривичне санкције.

Слободан сам дати одређене предлоге у том правцу, који су такође само почетак у измени улоге правосуђа у пеналном систему. Тако нпр. у извршењу ванзаводских санкција и мера сматрам да би судија за извршење требао донети одлуку сходно чл. 29 Закона о извршењу

ванзаводских санкција и мера, осуђеном који самовољно напусти просторије у којима станује једном у трајању од преко 6 часова или два пута у трајању до 6 часова, по обавештењу Повереничке службе, да осуђени остатак казне затвора издржи у Заводу за извршење казне затвора и да нареди издавање погернице. Надаље, да повереник доставља судији за извршење Програм извршења заштитног надзора, сходно чл. 35 истог Закона, и да осуђено лице има право на приговор судији за извршење у року од 3 дана од дана упознавања са Програмом. Такође је логично да повереник обавештава судију за извршење о завршетку извршења казне по Закону о извршењу ванзаводских санкција и мера, јер то према одредбама ЗИКС-а чини Завод у коме је осуђено лице издржало казну затвора.

Надаље, сматрам да би судија за извршење у првом степену требао да поступа приликом одлучивања о условном отпусту са издржавања казни затвора и ванзаводских санкција, као и надзор над извршењем мера одређених уз услови отпуст. Док би у другом степену о условном отпусту одлучивало ванрасправно веће истог суда, а не другостепеног суда, из напред поменутих разлога, а и разлога веће ефикасности и делотворности одлучивања о условним отпустима. Тако да примедба да је то превелико овлашћење и искушење за судију за извршење, као појединца неоснована, јер подсетимо се судија појединац надлежан је и за одлучивање у кривичним предметима где је запређена казна до 8 година затвора. Осим тога, могући волунтаризам приликом одлучивања судије за извршење је у битном суспендован законским условом за одобрење условног отпуста, а то је најважнији између осталих, извештај Завода о понашању осуђеног лица приликом извршења казне затвора, односно извештај повереника поводом извршења ванзаводске санкције. Дакле, функционална овлашћења судије за извршење постепено би се проширивала до коначне одлуке о улози правосуђа у пеналном систему и да ли ће исто у потпуности преузети одлучивање и контролу извршења кривичних санкција, или ће то као и до сада бити комбиновано са административним начином, односно Управом за извршење кривичних санкција при Министарству правде Републике Србије.

Судија

Иван Богосављевић

Литература:

- Законски и подзаконски прописи као у тексту,
- Приручник за судије за извршење са примерцима добре судске праксе, Мисија ОПБС-а у Србији 2016.Г.,
- Европска затворска правила Савета Европе 2006.г.,
- Приручник за осуђенике Министарства правде-Управа за извршење кривичних санкција,
- Приручник за притвореника Министарства правде-Управа за извршење крив.санкција.